

EKSPORT-IMPORT OPERATSIYALAR HISOBI NAZORATINI TAKOMILLASHTIRISH YO'NALISHLARI

*Ibragimov Gayratjon Artikovich,
Iqtisod fanlari nomzodi, dotsent
Toshkent moliya instituti
Tel. +998 90 112 80 81
E-mail: Gibragimov63@gmail.com*

Annotatsiya. So'nggi yillarda Respublikamizda amalga oshirilayotgan iqtisodiy siyosat tashqi savdo faoliyatini erkinlashtirish hisobiga valyuta tushumlarini oshirish imkoniyatlarini kengaytirishni ham nazarda tutadi. Natijada xo'jalik yurituvchi sub'ektlarning eksport-import operatsiyalarini amalga oshirish ko'lamlari yildan-yilga kengayib bormoqda. Jahon bojxona tashkiloti ma'lumotlariga ko'ra, eksport-import bilan shug'ullanadigan korxonalarda buxgalteriya hisobini yuritish ustidan nazorat qilish bojxona to'lovlarini amalga oshirish bo'yicha risklarni kamaytirishning samarali usulidir. Buning uchun bojxona xizmati va davlat soliq organlari o'rtasida xo'jalik yurituvchi sub'ektlarning savdo va vositachilik operatsiyalari to'g'risidagi ma'lumotlarni almashish tartibi taklif qilinmoqda.

Kalit so'zlar: Buxgalteriya hisobi hujjatlari, dastlabki hujjatlar, tashqi savdo operatsiyalari, "erkin muomala" rejimi, soliq solinadigan baza, buxgalteriya hisobi ma'lumotlari shaffofligi.

Respublikamizda tashqi savdo erkinligini ta'minlash bo'yicha salmoqli ishlar amalga oshirildi. Xo'jalik yurituvchi sub'ektlarning eksport-import operatsiyalarini amalga oshirish ko'lamlari yildan-yilga kengayib bormoqda. Shu bilan birga, bojxona ma'muriyatchiligini shakllantirish va joriy etish amaliyoti, rivojlangan mamlakatlarda to'plangan tajribani nazariy jihatdan o'rganish, Jahon bojxona tashkiloti tomonidan tavsiya xarakterida ishlab chiqilgan va taqdim etilgan takliflarni tahlil qilish shuni ko'rsatadiki, bu takliflar risklarni boshqarish tartibiga asoslangan va bu holat xalqaro savdo operatsiyalarining so'nggi yillardagi sezilarli o'sishi va faollashishi natijasidir. Risklarga asoslangan muvofiqlikni boshqarishning ishlab chiqilgan yondashuvini qo'llashda xo'jalik yurituvchi sub'ektlarga nisbatan qo'llaniladigan chora-tadbirlarni tavakkalchilik darajasi va boshqa xususiyatlariga qarab ham farqlash mumkin. Shu bilan birga, bojxona va soliq xizmatlarining cheklangan resurslarini samarali taqsimlash mumkin bo'ladi. Bojxona ma'muriyatchiligiga eksport-import operatsiyalarini nazorat qilish va bojxona to'lovlari bo'yicha summalarni undirish samaradorligini oshirish, shuningdek, jarayonlarni soddalashtirish, tezlashtirish va xarajatlarini kamaytirish imkonini beruvchi modelni qo'llashni taklif etamiz. Ushbu model bojxona ma'muriyatchiligini qo'llash va isloh qilishning xo'jalik yurituvchi sub'ektlarda yuritiladigan buxgalteriya hisobi ma'lumotlari shaffofligini ta'minlashga ta'sirini inobatga olib, bojxona organlariga eksport-import bilan shug'ullanadigan korxonalarda buxgalteriya hisobini yuritish ustidan nazorat qilish imkoniyati berilishini nazarda tutadi.

Ushbu yo'nalishda respublikamizda huquqiy asoslar yaratilgan. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 5-iyundagi "Bojxona ma'muriyatchiligini isloh etish va O'zbekiston Respublikasi davlat bojxona xizmati organlari faoliyatini takomillashtirish to'g'risida"gi PF-6005-son Farmonining 5-bandiga asosan bojxona organlariga tovar va transport vositalari ustidan ular saqlanadigan va sotiladigan joylarga chiqqan holda, bojxona auditini amalga oshirish, shuningdek, olib kiriladigan va (yoki) olib chiqiladigan tovarlar va transport vositalari hisobi, jumladan, buxgalterlik hisobi va hisoboti hujjatlari, shuningdek, dastlabki hujjatlar yuritilishi ustidan tekshiruvni amalga oshirish huquqlari berildi.

Mazkur qoidani bojxona organlari va xo'jalik yurituvchi subyektlar – tashqi iqtisodiy faoliyat ishtirokchilari ish amaliyotida qo'llash tartibini ko'rib chiqamiz. Bu yo'nalishda, birinchi navbatda, qonun hujjatlarini buzmagani, bojxona va soliq organlariga moliyaviy-xo'jalik faoliyatini yuritish uchun ularning buxgalteriya hisobi tizimidan ixtiyoriy ravishda masofaviy foydalanish imkoniyatini taqdim etayotgan tadbirkorlik sub'yektlari o'zlarining moliyaviy-xo'jalik faoliyatini amalga oshirishda huquqbuzarliklarning mumkin bo'lgan xavfi(riski)ni minimallashtirishga, shuningdek import yoki eksport qilinayotgan mahsulotlarni bojxona postlari orqali olib o'tishda amalga oshiriladigan nazorat amallarining intensivligini pasaytirilishiga ishonch hosil qiladigan sharoitlarni yaratish zarur. Hozirgi vaqtda mahsulotlarning xalqaro harakatini boshqaradigan eng zamonaviy tizimlarning o'ziga xos xususiyati shundaki, ularning qo'llanilishi mahsulotlarni davlat chegaralarini kesib o'tish vaqtida nazorat qilish bilan bir qatorda, import qiluvchi mamlakat ichida kontragentlarning yurisdiksiyasiga, shu jumladan chakana savdoga o'tish bo'yicha harakatlanishining barcha bosqichlarida uzluksiz kuzatib borishni ta'minlashga qaratilgan. Bunda kichik va o'rta biznes, startaplarni qo'llab-quvvatlash bo'yicha milliy dasturlarni amalga oshirish, innovatsion yechimlarni joriy etish nuqtai nazaridan moliyaviy vositalardan foydalangan holda raqamli asosda texnologiyalardan foydalanishni kengaytirishga doimiy e'tibor qaratish zarur (Ibragimov G. (2022)).

Bunda import qiluvchi mamlakatga mahsulot olib kirish shartlarini chuqur o'rganish, aniqlash va tahlil qilish uchun zarur bo'lgan barcha ma'lumotlar oldindan taqdim etilishi kerak. Savdo operatsiyasining mazmunini tavsiflovchi va hisob-kitoblarni amalga oshirish va bojxona to'lovini to'lash uchun zarur bo'lgan batafsilroq ma'lumotlar mahsulot erkin aylanish rejimiga chiqarilgandan keyin taqdim etiladi.

Jahon bojxona tashkiloti ushbu tartibni tashqi savdo faoliyatining qonunga so'zsiz itoat etuvchi ishtirokchilari uchun bojxona organlari tomonidan yetarli darajada nazorat darajasini saqlab qolgan holda qulay shart-sharoitlar yaratish imkoniyatini beruvchi chora-tadbirlardan biri sifatida qaraydi. Janubiy Koreya, Kanada, shuningdek, boshqa iqtisodiy rivojlangan mamlakatlarning bojxona organlari import qilingan mahsulotlar to'g'risida tekshirilgan, ammo to'liq bo'lmagan ma'lumotlar asosida mahsulotlarni erkin muomalaga chiqarishni nazarda tutuvchi bojxona tartiblarini qo'llaydilar. Mahsulotlar to'g'risidagi ma'lumotlar ular "erkin muomala" rejimida ro'yxatdan o'tkazilganligi sababli mamlakat hududiga chiqarilishi bilan taqdim etiladi va bojxona organlari tomonidan tekshiriladi. Tekshiruv davomida ushbu ma'lumotlar import qiluvchi korxonalarining buxgalteriya hisobidan olingan ko'rsatkichlar bilan ham taqqoslanadi. Taqqoslashda mahsulot chiqarilgandan keyin bojxona to'lovlari uchun o'tkazilgan summalarni ham hisobga olish nazarda tutilgan.

Mahsulotlarni erkin muomalaga chiqarishga bojxona organi tomonidan, qoida tariqasida, kelgusida to'lanishi lozim bo'lgan bojxona to'lovlarining hisoblangan summasidan kamroq miqdorda bo'lgan moliyaviy kafolat olinganidan keyin ruxsat etiladi. Ta'kidlash joizki, bojxona organlari tomonidan xo'jalik yurituvchi subyektlarning bojxona va soliq organlari bilan o'zaro munosabatlari tarixi chuqur o'rganilgandan so'ng, moliyaviy-xo'jalik faoliyati faktlarini hisobga olish bo'yicha ishlarni tashkil etish bojxona organlari talablarini qanoatlantiradigan darajaga to'g'ri keladigan holatda import qiluvchi korxonalariga bunday ishonch bildiriladi.

Davlat soliq inspeksiyasi soliq deklaratsiyasida yoki hisob-kitoblarda aks ettirilmagan eksport-import operatsiyalarini aniqlash uchun soliq to'lovchilarning transhegaraviy operatsiyalari to'g'risidagi bojxona organlari ma'lumotlaridan foydalanishi mumkin. Bu tartib xo'jalik yurituvchi subyektlar va davlat bojxona xizmati ko'rsatkichlarini solishtirish yo'li bilan amalga oshiriladi. O'z navbatida, bojxona organlari davlat soliq xizmati organining ma'lumotlaridan tahliliy maqsadlarda foydalanadilar, ular orqali har bir import yoki eksport qiluvchi korxonaning sotish va xaridlarining choraklik yoki oylik umumiy summalari asosida noqonuniy savdo aylanmalari aniqlanadi.

O'zaro hamkorlik tadbirlariga yana bir misol sifatida bir qator mamlakatlar bojxona xizmatlari va soliq organlari tomonidan amalga oshiriladigan import va eksport deklaratsiyalari hamda qo'shilgan qiymat solig'i summalarini hisoblash va to'lash deklaratsiyalarida aks ettirilgan ma'lumotlar almashinuvi tartibini keltirish mumkin. Asosiy farqlovchi jihati shundaki, import va eksport deklaratsiyasi bitimlar asosida shakllantiriladi, qo'shilgan qiymat solig'i deklaratsiyasini to'ldirish esa boshqa soliq to'lovchilarga har chorakda yetkazib berilgan jami mahsulot hajmidan kelib chiqadi. E'tibor berish zarur bo'lgan jihati, har bir import va eksport deklaratsiyasini qo'shilgan qiymat solig'i deklaratsiyasi bilan solishtirish qo'shilgan qiymat solig'i bo'yicha firibgarlikning har bir holatini avtomatik ravishda aniqlash imkonini bermaydi, lekin korxonalar uchun g'ayritabiiy deb hisoblash mumkin bo'lgan tranzaksiyalarni aniqlashga yordam beradi.

Bojxona xizmati organlari va davlat soliq organlari o'rtasida savdo va vositachilik operatsiyalari, vositachilik tashkilotlarining har oy yoki choraklik oldi-sotdi hajmi to'g'risidagi ma'lumotlarni muntazam ravishda almashish tartibini taklif qilish mumkin. O'zbekiston Respublikasida raqamlashtirish sur'atlarini jadallashtirish uchun raqamli iqtisodiyotni rivojlantirish komponentlari: keng polosali internetdan foydalanishni yanada qulayroq qilish, onlayn-do'konlardan xarid qilinadigan tovarlarni yetkazib berishni ta'minlovchi infrastruktura tarkibiy elementlarini takomillashtirish va boshqa shu kabi omillardan foydalanishni kengroq taklif etish zarur (Ибрагимов, Г. А. (2023)).

Shu bilan birga, joriy etilayotgan bojxona va soliq organlarining axborot almashinuvining avtomatlashtirilgan tizimlari elektron shaklda ro'yxatga olingan savdo va vositachilik operatsiyalari to'g'risidagi ma'lumotlardan tizimli tahlilda foydalanish uchun sharoit yaratib, soliq solinadigan baza to'g'risidagi ma'lumotlar almashinuvi esa surishtiruv maqsadlari va qamrovini kamaytirishga xizmat qilishi mumkin bo'lsada, shu bilan bir vaqtda, bojxona va soliq to'lovlarini to'lashdan bo'yin tovlash holatlarini aniqlashni kafolatlash imkonini bermaydi.

Bojxona xizmati va davlat soliq inspeksiyasi tomonidan foydalaniladigan ko'rsatkichlarning bir xilligini ta'minlash uchun shart-sharoit yaratishi shart bo'lgan buxgalteriya hisobi vositasida olingan ma'lumotlardan bojxona ma'muriyatchiligi tizimida foydalanish masalasi import va eksport qilinadigan mahsulotlarni, shuningdek, ular bilan amalga oshiriladigan boshqa operatsiyalarni hisobga olish tizimlarini tekshirish tartibini bojxona nazorati organlarining amaldagi chora-tadbirlar tizimiga kiritishni talab qiladi. Shuni ta'kidlash kerakki, buxgalteriya hisobi tizimi uchun undan olingan ma'lumotlardan bojxona ma'muriyatchiligida foydalanish imkoniyatiga erishishni, shuningdek, mahsulot import qilingan paytdan boshlab uni sotganligi yoki o'z iste'moli uchun foydalanganligi to'g'risidagi ma'lumotlarni kuzatish imkonini kafolatlashni ta'minlaydigan minimal talablarni belgilash zarur. Shuni ta'kidlash kerakki, bojxona rasmiylashtiruv jarayonida qayd qilingan ko'rsatkichlarni soliq tushumlarini nazorat qilish uchun foydalaniladigan ma'lumotlar bilan taqqoslanuvchanligi mahsulotlarning miqdoriy hisobini yuritish orqali ta'minlanadi. Bunda zarur hollarda ma'lum bir davr mobaynidagi mahsulotlarni olib kirish, deklaratsiyalash va undan keyin mamlakat ichida foydalanishning (shu jumladan, qayta ishlashdan keyingi foydalanish) butun tarixni tiklash imkonini beradigan buxgalteriya hisobi shaklidan foydalanish kerak.

Agar buxgalteriya hisobi ma'lumotlari bilan mahsulotlar va ular bilan tuzilgan bitimlar bo'yicha boshqa ma'lumotlar o'rtasida mos kelmaslik holatlari mavjud bo'lsa, qonun hujjatlariga fiskal organlarga ma'lum bir mahsulot guruhlari uchun maksimal stavkalarda bojxona to'lovlarini to'lashni talab qilish huquqini beradigan o'zgartirishlar kiritish zarurati paydo bo'lishi mumkin. Yuqoridagi tartiblar amalga oshirilgandan so'ng import qiluvchi korxonalar tomonidan olingan mahsulotlarning buxgalteriya hisobvaraqlarida aks ettirilishi, hisob-kitoblarning asosligi tasdiqlanishi va bojxona to'lovlarining hisoblangan summalarini korxonalar tomonidan tegishli budjet daromadlari hisobraqamlariga o'tkazilishi bilan import qilinadigan mahsulotlarni bojxona rasmiylashtirilishi yakunlanadi. Demak, bojxona ma'muriyatchiligi tomonidan ko'rilayotgan chora-tadbirlar davlat bojxona organlarining mahsulotlarni bevosita nazorat-o'tkazish punktlarida nazorat qilish imkoniyatini saqlab qolgan holda, mahsulotlarni olib kirishdan to buxgalteriya hisobvaraqlarida aks ettirishgacha kuzatib borilishini ta'minlaydi. Nazoratni amalga oshirishning ushbu imkoniyati xavf(risk)ning ayrim turlari aniqlanganda dolzarb bo'lib qoladi. Shu sababli, bojxona tekshiruv, bojxona ko'zdan kechiruv va (yoki) bojxona ko'rigi bunday xavf(risk)larni minimallashtirishning samarali choralari bo'ladi, deb aytish mumkin. Mahsulotlarni erkin muomalaga chiqarish uchun asos sifatida xizmat qiluvchi, bojxona organlariga taqdim etilgan moliyaviy kafolat mahsulot yoki tovarlarni import qiluvchi xo'jalik yurituvchi sub'yektlar tomonidan ushbu tovar-moddiy zaxiralarni buxgalteriya hisobi schyotlarida hisobga olish majburiyatlarini bajarilishi, bojxona to'lovlari to'g'ri hisoblanishi hamda tegishli budjet hisobvaraqlariga o'z vaqtida o'tkazilishini ta'minlash vazifalarini bajarishi kerak.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Ibragimov G. (2022). Introduction of digital solutions to the economy of Uzbekistan: problems and solutions. *International Journal of Research in IT and Management (IJRIM)*, 12(9), 34-39. Retrieved from <https://euroasiapub.org/wp-content/uploads/IJRIM2Sep22-Uzb-1.pdf>
2. Ибрагимов, Г. А. (2023). ЦИФРОВИЗАЦИЯ ЭКОНОМИКИ И ВОПРОСЫ БЕЗОПАСНОСТИ. *Gospodarka i Innowacje.*, 68-73.
3. Ibragimov, G. A. (2021). Business Analysis In The Digital Economy. *Turkish Online Journal of Qualitative Inquiry*, 12(7), 4543–4549.
4. Ibragimov, G., & Yakubov, U. (2015). Agricultural Development in Uzbekistan. *SCIENTIFIC ENQUIRY IN THE CONTEMPORARY WORLD: THEORETICAL BASICS AND INNOVATIVE APPROACH*, 74. Retrieved from https://bmpubgroup.com/assets/1_26_4_1.pdf#page=75
5. Ibragimov G. (2022). Keeping records of imported goods while improving customs administration in Uzbekistan. *International Journal of Research in Finance and Marketing (IJRFM)*, 12(11), 30-34. Retrieved from <https://euroasiapub.org/wp-content/uploads/IJRFM3Nov22-Uzb.pdf>
6. Ibragimov G. (2023). Problems of training financial analysts in the republic of Uzbekistan. *International Journal of Research in Economics and Social Sciences (IJRESS)*, 13(06), 108-115. Retrieved from <https://euroasiapub.org/wp-content/uploads/IJRESS11June23-Uzb.pdf>
7. Ibragimov G. (2022). Digitalization of the economy of Uzbekistan: experience and prospects. *International Journal of Research in Economics and Social Sciences (IJRESS)*, 12(05), 102-109. Retrieved from <https://euroasiapub.org/wp-content/uploads/IJRESS10-May2022.pdf>
8. Gayratjon Ibragimov Artikovich. (2022). GLOBAL DIGITALIZATION AND THE PLACE OF UZBEKISTAN. IV ФОРУМ «ЭКОНОМИКА В МЕНЯЮЩЕМСЯ МИРЕ» 2022 май КАЗАНЬ-ТАШКЕНТ), Казань-Ташкент. <https://doi.org/10.5281/zenodo.6627529>
9. Rahimov M.Yu. (2013). An analysis of the financial condition of economic entities. Educational manual. -Т.: Finance.
10. Қличев, Б. (2021). Хўжалик юритувчи субъектларда ишбилармонлик фаоллиги таҳлили. *Актуар молия ва бухгалтерия ҳисоби*, 1 (3)-сон, 1-9. Retrieved from <https://finance.tsue.uz/wp-content/uploads/2021/06/4.-Қличев-Б.pdf>
11. Қличев, Б. (2021, ноябрь 19). Ички аудит хизмати фаолиятида иқтисодий таҳлилни такомиллаштириш масалалари. Рақамли иқтисодиёт шароитида солиқ маъмуриятчилиги ва халқаро солиққа тортиш механизмини такомиллаштириш. Халқаро конференция материаллари тўплами. Тошкент, Ўзбекистон. <https://doi.org/10.5281/zenodo.10531234>
12. Султанов Махмуд Ахмедович. (2023). ИНВЕСТИЦИЯ ФОНДЛАРИДА ДИВИДЕНД СИЁСАТИ ВА УНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ ЙЎЛЛАРИ. *World Scientific Research Journal*, 16(1), 163–169. Retrieved from <http://wsrjournal.com/index.php/wsrj/article/view/2714>
13. Қличев, Б. (2021). Инновацион фаолиятда асосий воситалар таҳлилини ташкил этиш масалалари. Инновацион иқтисодиёт: муаммолар, таҳлил ва ривожланиш истиқболлари. Қарши, Ўзбекистон. <https://doi.org/10.5281/zenodo.10531216>
14. Sultanov, M. (2023). Features of Dividend Allocation and Taxation in Investment Funds of Uzbekistan. *Asian Journal of Technology & Management Research (AJTMR)* ISSN, 2249(0892).
15. Қличев, Б. (2021, сентябрь 30). Меҳнат мотивациясида моддий рағбатлантириш таҳлили. Молия-банк тизимида илм-фан, таълимнинг инновацион инфратузилмасини шакллантириш ва ривожлантиришда тошкент молия институтининг ўрни. Конференция материаллари тўплами, Тошкент, Ўзбекистон. <https://doi.org/10.5281/zenodo.10531256>

16. Yakubov U. (2021). IMPROVEMENT OF ACCOUNTING AND METHODOLOGY IN ORGANIZATION OF JOINT VENTURES. Эконмока и бизнес: теория и практика.. 4-2 (74). ISSN 2411 0450.
17. Нурманов, У. А. (2022). ИҚТИСОДИЁТНИ ГЛОБАЛЛАШУ ШАРОИТИДА ЖОРИЙ АКТИВЛАР ТАҲЛИЛИНИНГ НАЗАРИЙ-УСЛУБИЙ АСОСЛАРИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ. "Экономика и туризм" международный научно-инновационной журнал, 4(6). Retrieved from <http://interjournal.uz/index.php/journals/article/view/82>
18. Нурманов, У. А. (2022). ХЎЖАЛИК СУБЪЕКТЛАРИДА ЖОРИЙ АКТИВЛАР ВА УЛАРНИНГ ТАҲЛИЛИЙ КЎРСАТКИЧЛАРИ. Журнал Инновации в Экономике, 5(2). Retrieved from <https://tadqiqot.uz/index.php/economy/article/view/4757>
19. Рахимов М.Ю. Иқтисодий субъектлари молиявий ҳолатининг таҳлили. Ўқув қўлланма.-Т.; "Iqtisod-Moliya", 2013. -390 б.
20. Yakubov U. (2022). MODELING THE ANALYSIS OF FOREIGN ECONOMIC ACTIVITY. Web of scientist: International scientific research journal ISSN: 2776-0979, Volume 3, Issue 2
21. М.Ю.Рахимов. (2023). МОЛИЯВИЙ ҲИСОБОТ ТАҲЛИЛИ: МУАММО ВА ЕЧИМЛАР. World Scientific Research Journal, 21(1), 211–220. Retrieved from <http://www.wsrjournal.com/index.php/wsrj/article/view/2879>
22. Yakubov Ulugbek. (2023). ISSUES OF ASSESSING THE JOINT ACTIVITY OF BUSINESS ENTITIES. American Journal of Interdisciplinary Research and Development, 14, 57–61. Retrieved from <https://ajird.journalspark.org/index.php/ajird/article/view/557>
23. Якубов, У. (2023). КОРХОНАНИНГ ТАШҚИ ИҚТИСОДИЙ ФАОЛИЯТИНИ КОМПЛЕКС ТАҲЛИЛИ. Евразийский журнал права, финансов и прикладных наук, 3(4), 132–139. извлечено от <https://in-academy.uz/index.php/EJLFAS/article/view/12603>
24. Klichev, B. (2014). Бошқарув ҳисобида баҳо шакллантиришни такомиллаштириш масалалари. Молия, 2014(5), 10–15. <https://doi.org/10.5281/zenodo.10522860>
25. Қличев, Б. (2022). Истеъмолчи манфаатлари асосида маҳсулотга баҳо шакллантириш масалалари таҳлили. Iqtisodiyot: tahlillar va prognozlar, 4 (20)-сон, 170-175.
26. Қличев Бахтиёр Пардаевич. (2023). ОПЕРАЦИОН ФАОЛИЯТ НАТИЖАЛАРИНИ ИФОДАЛОВЧИ КЎРСАТКИЧЛАР ТАҲЛИЛИ. World Scientific Research Journal, 21(1), 182–188. Retrieved from <http://www.wsrjournal.com/index.php/wsrj/article/view/2876>
27. Файзиев, Ф. А. (2023). ЎЗБЕКИСТОНДА ЎЗИНИ ЎЗИ БАНД ҚИЛИШ: РИВОЖЛАНИШ ИСТИҚБОЛЛАРИ ВА СОЛИҚ ТИЗИМИДАГИ ЎРНИ. Gospodarka i Innowacje., 42, 426-434. https://gospodarkainnowacje.pl/index.php/issue_view_32/article/view/2099
28. Файзиев Фаррух Абдуллахожаевич. (2023). КЎЧМАС МУЛКНИ СОЛИҚҚА ТОРТИШНИНГ ЎЗИГА ХОС ХУСУСИЯТЛАРИ. World Scientific Research Journal, 21(1), 232–247. Retrieved from <http://www.wsrjournal.com/index.php/wsrj/article/view/2881>
29. Курбонов, М. (2020). Зарубежный опыт эффективного использования финансовых ресурсов государственных целевых фондов. Экономика И Образование, 1(5), 163–166. извлечено от https://inlibrary.uz/index.php/economy_education/article/view/4823
30. Pardayevich, K. B. (2023). Analysis of the Maximum Volume of Production in Cement Production Enterprises in Uzbekistan. International Journal on Economics, Finance and Sustainable Development, 5(6), 1-8. Retrieved from <https://journals.researchparks.org/index.php/IJEFSD/article/view/4460>
31. Курбонов Мухиддин Абдуллаевич. (2023). ХУФИЁНА ИҚТИСОДИЁТДА ЭКСПОРТ-ИМПОРТНИ СОЛИҚҚА ТОРТИШ ТАРТИБИ. World Scientific Research Journal, 21(1), 176–181. Retrieved from <http://www.wsrjournal.com/index.php/wsrj/article/view/2875>
32. Асаналиевна, С. З. (2022). Факторы Устойчивого Развития Предприятий. Central Asian Journal of Innovations on Tourism Management and Finance, 3(4), 65-70. <https://doi.org/10.17605/OSF.IO/QSMX8>

33. Пардаев Файзулла Гаффарович, & Мухиддин Абдуллаевич Курбонов. (2023). ИСТИҚБОЛДА ҚЎШИЛГАН ҚИЙМАТ СОЛИҒИ ХИСОБИНИ ЮРИТИШДА АВТОМАТЛАШТИРИЛГАН ДАШБОРДЛАРДАН САМАРАЛИ ФОЙДАЛАНИШ. *World Scientific Research Journal*, 21(1), 189–196. Retrieved from <http://www.wsrjournal.com/index.php/wsrj/article/view/2877>
34. Курбонов Мухиддин Абдуллаевич. (2023). ХУФИЁНА ИҚТИСОДИЁТ ШАРОИТИДА БЮДЖЕТ НАЗОРАТИНИНГ ТИЗИМЛИ ТАҲЛИЛИ. *World Scientific Research Journal*, 21(1), 197–210. Retrieved from <http://www.wsrjournal.com/index.php/wsrj/article/view/2878>
35. Курбонов Мухиддин Абдуллаевич. (2023). ХУФИЁНА ИҚТИСОДИЁТ ШАРОИТИДА НАЗОРАТ ОРГАНЛАРИ ФАОЛИЯТИНИ ЯНАДА ТАКОМИЛЛАШТИРИШ. *World Scientific Research Journal*, 21(1), 221–231. Retrieved from <http://www.wsrjournal.com/index.php/wsrj/article/view/2880>
36. Курбонов Мухиддин Абдуллаевич. (2023). ХУФИЁНА ИҚТИСОДИЁТ ШАРОИТИДА ДАВЛАТ МОЛИЯВИЙ НАЗОРАТИ ВА УНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ ЙЎНАЛИШЛАРИ. *World Scientific Research Journal*, 21(1), 248–259. Retrieved from <http://www.wsrjournal.com/index.php/wsrj/article/view/2882>
37. Мухиддин Абдуллаевич Курбонов, & Эргашев Уйғун Жабборович. (2023). КАМЕРАЛ СОЛИҚ ТЕКШИРУВИДА ИНСОН ОМИЛИНИ КАМАЙТИРИШДА СМАРТ ТЕХНОЛОГИЯЛАРДАН ФОЙДАЛАНИШ ИСТИҚБОЛЛАРИ. *World Scientific Research Journal*, 21(1), 260–268. Retrieved from <http://www.wsrjournal.com/index.php/wsrj/article/view/2883>
38. Курбонов Мухиддин Абдуллаевич. (2023). ХУФИЁНА ИҚТИСОДИЁТНИ КАМАЙТИРИШДА ЭКСПОРТ-ИМПОРТ ОПЕРАЦИЯЛАРИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ ЙЎЛЛАРИ. *World Scientific Research Journal*, 21(1), 269–275. Retrieved from <http://www.wsrjournal.com/index.php/wsrj/article/view/2884>
39. Курбонов Мухиддин Абдуллаевич. (2023). ХУФИЁНА ИҚТИСОДИЁТГА КУРАШИШ ЖАРАЁНИДА БЮДЖЕТ ИНТИЗОМИНИ МУСТАҲКАМЛАШНИНГ ЗАРУРЛИГИ. *World Scientific Research Journal*, 21(1), 153–165. Retrieved from <http://www.wsrjournal.com/index.php/wsrj/article/view/2873>
40. Nargiza Samadova. (2023). INFORMATION SOURCES OF ECONOMIC COMPETENCE ANALYSIS OF ECONOMIC SUBJECTS AND THEIR CLASSIFICATION. *Academia Repository*, 4(12), 278–283. Retrieved from <https://academiarepo.org/index.php/1/article/view/290>
41. Tulaev, M. (2020). Учет корпоративных облигаций. *Архив научных исследований*, 1(25). извлечено от <https://ejournal.tsue.uz/index.php/archive/article/view/2783>
42. Samadova Nargiza Rasulovna. (2022). ANALYSIS OF INDICATORS REPRESENTING THE ECONOMIC POTENTIAL OF ECONOMIC ENTITIES AND ITS DISTINCTIVE FEATURES. *European Journal of Research Development and Sustainability*, 3(11), 108-111. Retrieved from <https://www.scholarzest.com/index.php/ejrds/article/view/2960>
43. Sagdillayeva, Z. A. (2023). BUSINESS ANALYSIS IS A NEW DIRECTION OF ANALYTICAL WORK. *Intent Research Scientific Journal*, 2(6), 93-104.
44. Asanaliyeva, S. Z. (2022). ASSESSMENT OF THE FINANCIAL STABILITY OF THE ENTERPRISE. *湖南大学学报 (自然科学版)*, 49(10). Retrieved from <https://johuns.net/index.php/publishing/454.pdf>
45. Yuldasheva Umida Asanaliyevna. (2023). TAX POTENTIAL AS AN INDICATOR OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF THE REGION. *European Journal of Emerging Technology and Discoveries*, 1(8), 41–45. Retrieved from <https://europeanscience.org/index.php/1/article/view/305>

46. Yuldasheva Umida Asanaliyevna. (2023). THEORETICAL APPROACHES TO THE CONCEPT OF "TAX POTENTIAL" AND METHODS OF ITS ASSESSMENT. *European Journal of Emerging Technology and Discoveries*, 1(8), 21–25. Retrieved from <https://europeanscience.org/index.php/1/article/view/302>
47. Tulaev, M. (2021). МҲХС БЎЙИЧА МОЛИЯВИЙ ҲИСОБОТ: ТАЙЁРЛАШ ВА АВТОМАТЛАШТИРИШ. *Архив научных исследований*.
48. Tulaev, M. (2019). Финансовая отчетность: на пути соответствия национальным и международным стандартам. *Архив научных исследований*, 1(1). извлечено от <https://ejournal.tsue.uz/index.php/archive/article/view/723>
49. Tulayev M., Axmedov A. (2023). Balansning tarkibiy tuzilishi va unga ta'sir etuvchi omillar. *YASHIL IQTISODIYOT VA TARAQQIYOT*, 8, 71-77
50. Тулаев Мирзакул Саламович. (2023). КОРХОНАЛАРНИНГ МОЛИЯВИЙ ФАОЛИЯТИНИ ТАШҚИ АУДИТОРЛАР ТОМОНИДАН ТЕКШИРИШ МАСАЛАЛАРИ . *World Scientific Research Journal*, 16(1), 252–258. Retrieved from <http://wsrjournal.com/index.php/wsrj/article/view/2724>
51. Tulayev M. (2023). Moliyaviy hisobotning halqaro standartlari bo'yicha moliyaviy hisobot: tayyorlash va avtomatlashtirish. *YASHIL IQTISODIYOT VA TARAQQIYOT*, 6, 134 - 138.